1. Дильонгова Г. Історія Польщі 1795-1990 / Переклад з польської М. Кірсенка. – К.: Видавничій дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 239 с.
2. Созин И. В. Историография истории южных и западных славян / И. В. Созин – М.: Изд-во Московского университета, 1987. – 260 с.
3. Сюндюков И. «Польский Диоген». Судьба Иоахима Лелевеля на фоне его эпохи / И. Сюндюков // День. – 2004. – №60.
4. Кеневич С. Иоахим Лелевель. / Перевод с польського И. Миллера. – М.: Молодая гвардия, 1970. – 192 с.

Юлія Ганько
студентка 3 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
Науковий керівник: к. і.н.,старший викладач Маркевич О. В.

Іван Шишманов і болгарський позитивізм

Перший болгарський європеєць – так називали знаменитого вченого Івана Шишманова, який залишив глибокий слід в культурній історії Болгарії. Його життя і діяльність - яскрава сторінка в історії тогочасних болгаро-українських взаємин. Завдяки зусиллям І. Шишманова наприкінці XIX - в першій чверті XX ст. у Болгарії зросло зацікавлення українською літературою [1, с. 27 - 29]. Уособлюючи найкращі риси своєї нації, І. Шишманов творив болгарську науку та протягом усього життя гідно представляв її в середовищі культурної та політичної еліти. Отож, без жодного сумніву, його можна вважати однією з найвизначніших особистостей Болгарії.

Коло наукових зацікавлень І. Шишманова було надзвичайно широким. Воно охоплювало проблеми компаративістики, слов'янських та західноєвропейських літератур, болгарського національного й культурного відродження, теорії літератури, фольклору, етнографії. Як учень, а згодом і родич видатного українського вченого та суспільно - політичного діяча М.

Драгоманова (1841-1895), що протягом 1889 - 1895 рр. проживав у Болгарії та був професором Софійського університету, І. Шишманов налагодив тісні зв'язки з видатними діячами української науки і культури, особисто познайомився, заприятелював та тривалий час співпрацював із Федором Вовком,. Михайло Павликом, , Лесею Українкою, І. Франком [3]. Це відтак позитивно вплинуло на розвиток тогочасних болгаро-українських літературних, культурних та наукових взаємин.

Іван Димитров Шишманов (4 липня 1862, Свищов, Болгарія - 22 червня 1928, Осло, Норвегія) - нащадок древнього Чорбаджійського роду з Відня (привілейований шар пов'язаний з турецькими властями). Виховувався в відомих тоді центрах Європи ,зокрема закінчив педагогічну гімназію у Відні, вивчав філософію і літературу в Ієна, захистив докторську ступінь в 1888 році в Лейпцигу. Навчаюсь в Женеві, молодий юнак познайомився з донькою відомого українського діяча Михайло Драгоманова - Лідією . Її батько викладав в цьому університеті (професор історії) і саме через те, що Шишманов був його учнем у юнака зароджувався інтерес до історії України. Болгарський літературознавець Г.Дімов уважає, що близькість до М.Драгоманова суттєво вплинула на спрямування й характер подальшої наукової діяльності молодого вченого і, з іншого боку,допомогла йому налагодити контакт з представниками російської й української наукової та мистецької громадськості [3].

Як зазначав Іван Шишманов у неопублікованій статті «Український рух» , незадовго перед сербсько-болгарською війною (1885 - 1886) він вирушив до Женеви, з метою послухати лекції з порівняльної історії літератури відомого на той час професора Марка Моньє «На жаль, пише І. Шишманов, професора вже не застав живим, але доля мені це компенсувала. Вона зблизила мене із найвідомішим ученим України - Михайлом Драгомановим, колишнім професором Київського інституту». Іван Шишманов пригадував, що Драгоманов зачаровував слухачів своєю красномовністю й обізнаністю, відзначав його неймовірну пам’ять, швидкість думки. Лекції пролітали для слухачів як одна мить... Він викладав студентам безліч історичних фактів, порівнював їх, але остаточних висновків уголос не робив, надавав таку можливість учням [1, с. 30].

Тож, після зближенням з Драгомановим Шишманов починає відвідувати його квартиру в Женеві, яка перетворилась на науковий осередок, де збиралися учні, професори, студенти, журналісти. Таким чином Іван зростав не лише як учений ,але як і політик. На його очах розвивалась активна громадська діяльність українського вченого, який листувався з письменниками, композиторами, вченими з України [3]. Драгоманов мав велику бібліотеку і завдяки їй Шишманов познайомився з працями світової літератури ,етнографії та фольклору, художніми та науковими творами українських і російських авторів, зокрема Шевченка, Марка Вовчка, Лисенка, Гоголя і ін. Як зазначає Атанасов, саме за посередництва Драгоманова майбутній болгарський вчений познайомився з Іваном Франком, Лесею Українкою, Миколою Лисенком. Михайло Драгоманов одним із перших іноземних професорів, хто високо оцінив можливості молодого студента і запропонував йому вивчати фольклор та етнографію про, що він сповістив у своєму листі до М. Павлика від 14 серпня 1887 року . Тут же Драгоманов писав про Івана Шишманова:« Зараз в нас кілька днів живе Лідин наречений, болгарин Шишманов, кандидат філології Лейпцігського університету. Хлопцю 24 роки, досить добрий і розумний, дуже працелюбний так що з нього може вийти порядний вчений» [4 , с. 216].

28 грудня 1888 року Лідія вийшла заміж за Івана. Подружжя переїхало до Софії того ж року , і в 1889 року в них народився син Дмитро. У 1878 році, із закінченням російсько-турецької війни (1877-1878), Болгарія здобула незалежність від п'ятивікового османського ярма і розпочала утвердження самостійної держави, активізувавши боротьбу за національне об'єднання і визнання державних суверенітету. З визволення Болгарії в країні загострилася проблема національних кадрів оскількі молода держава мала дуже незначну кількість інтелігенції. Тому серед нових завдань, які вирішувала країні, після відновлення своєї державності було завдання розвитку професійної освіти. Але ще однією проблемою стає відсутність до 1889 року власного вищого закладу, через це болгарська молодь змушена була здобувати освіту за кордоном [3] . Культурною політикою тоді керувало Міністерство освіти , у 1888 році був схвалений закон про відкриття вищого училища в Софії а 1 січня 1889 року він був перейменований на Вище училище. Саме завдяки Івану Шишмонову було

перетворено училище на університет з приводу цього він пише статтю «НАША ВИЩА ШКОЛА» в якій наголошує, що болгарська молодь яка одержує освіту за кордоном не здатна на справжній патріотизм до своєї країни. Болгарії потрібна молодь яка виховувалась в рідному краї і перебувала у тісному зв'язку з народом. У 1889 році Шишманов почав читати в Софіївському університеті лекції з історії культури давніх народів і літератури, окрім цього він працював в 1890-1894 році в міністерстві народної освіти, де був начальником департаменту з питань середньої освіти у 1894 році він здобув науковий ступінь професора [4, с. 217].

За порадою Драгоманова у 1889 році він організовує велику діяльність із зібранням та збереження фольклорних творів, оскількі вчений вважав ,що саме вони є основою для вивчення історії побуту культури народу. Задля популяризації таких творів він засновує збірник народного фольклору науки і літератури. У 1903 році його призначають на посаду міністра освіти. 1904 року працюючи в міністерстві він ініціював створення Народного театру, музичної академії, а у 1906 році він заснував Етнографічний музей. Шишманов допомагав болгарським художником, письменникам, музикантам виїжджати за кордон і навчатися там, проте в консервативному середовищі зростало невдоволення Шишмановим та його діяльністю. У 1907 році відбувся страйк студентів проти князя Фердинанда, Іван Шишманов вирішив їх підтримати, що призвело до закриття університету, Шишманов полишає пост міністра і переїжджає до Швейцарії [2, с. 214].

У 1918 р. Царство Болгарія визнала УНР і уклала з урядом Центральної Ради дипломатичні стосунки. Послом Болгарії в Україні спочатку планувалося призначити сина І.Шишманова (онука М.Драгоманова) – Дімітра Шишманова. Проте послом таки від'їхав саме Іван Шишманов. Під час його шляху в Києві відбувся переворот на чолі з П.Скоропадським, відтак УНР припинила своє існування й І.Шишманов став болгарським послом вже в новопроголошеній Українській Державі у формі Гетьманату. Весь час перебування в Україні вчений він щоденник, який сьогодні є важливим джерелом з вивчення періоду Української революції 1917 - 1921 років. Шишманова сприймали як свого, він добре володів українською мовою і кожного дня спілкувався з німецькими,

австро - угорськими, українськими політиками, військовими ,діячами культури. Саме завдяки щоденнику болгарського вченого, ми можемо дізнатися про настрої які панували у тодішньому суспільстві [2 ,с. 119]. Зокрема є такі цікаві записи:« Зайшла мова про Україна. Повне розчарування. Колишні правителі України – діти, добрі і безвольні. Ніхто немає уяви і поняття про механізми управління. Ідеологи не бажають визнавати свої помилки. Голубович стверджував ще 2 квітня, що Рада не може більше існувати, однак продовжував її підтримувати. Старий Грушевський також не є реальним політиком. Його промова в театрі, яку я нашвидкуруч прочитав, не містить жодних фактів. До нинішнього уряду, вочевидь, увійшли добрі і дисципліновані люди. Навіть Гетьман справляє добре враження. Однак Грьонер залишився при думці, що Україна не зможе постати як самостійна держава». Проте після падіння гетьманату Шишманов повертається в Болгарію і продовжує свою наукову діяльність[3].

На запрошення університету ім. Альберта Людвіга у німецькому місті Фрайбург у 1921 - 1924 році Іван Шишманов читав лекційний курс «Слов'янський світ». Він був першим ученим - славістом, який читав лекції про слов'ян і слов'янство (включно й про українців). Переконаний в тому, що слов'яни є невід'ємною складовою європейської історії, вчений послідовно відстоював цивілізаційну єдність Європи [2, с. 214]. У Фрайбурзі Іван Шишманов підтримував зв’язки з українською інтелігенцією в еміграції – з Федором Степуном, Олександром Шульгиним, який спеціально приїхав сюди, щоб бути ближче до Шишманова й працював разом з ним у Фрайбурзькій бібліотеці. Іван Шишманов приєднався до панєвропейського руху. На Першому панєвропейському конгресі у Відні 3 жовтня 1926 р. Шишманов виголосив промову болгарською, французькою і німецькою мовами. Це була програмна промова, у якій він узагальнив свої погляди про об’єднану Європу. На перший план болгарин ставив питання про роль духовності і культури в міжнародному спілкуванні [3]. Свою промову Шишманов прочитав німецькою мовою, але звернення і вступне слово прозвучали болгарською та французькою мовами - як символ рівності мов і культур. Після Першого панєвропейського конгресу Іван Шишманов заснував і очолив Болгарську секцію ПЕН-клубів – міжнародної

недержавної організації, яка об’єднує "людей пера" у боротьбі за мир і діалог між народами. У 1928 р. Іван Шишманов отримав запрошення взяти участь у конгресі ПЕН-клубів в Осло. Як писала в одному з листів його дружина - Лідія Шишманова-Драгоманова, за станом здоров’я Шишманову не треба було їхати на цей конгрес, але безмежна любов до Болгарії й прагнення боронити інтереси Батьківщини на міжнародній сцені покликали його в дорогу. Напружена робота на конгресі стала причиною того, що 23 червня 1928 р. серце видатного болгарського вченого і великого патріота зупинилося.

Отже, Іван Шишманов видатний культурний і політичний діяч Болгарії. Йому також доводилося неодноразово захищати й українців як націю, захищати право українців розмовляти українською мовою, як це робив його вчитель та тесть – Михайло Драгоманов. У 1897 році Шишманов разом з дружиною приїхали в Росію та на Україну, з метою розшукати матеріали для своїх наукових студій. Подружжя Шишманів відвідали Казань, Москву, Київ, Гадяч .В результаті своєї подорожі й роботі, в архіві йому вдалося зібрати недосліджений матеріал . Відомо також, що вчений брав активну участь у діяльності «Україно - болгарського товариства» та товариства «Слов'янська бесіда». 8 березня 1914 року Іван надрукував статтю «Ювілей Тараса Шевченка» в якій засуджував російське самодержавство, що зневажало почуття українського народу. Цього ж року була надрукована стаття «Тарас Шевченко його творчість та вплив на болгарських письменників перед Визволенням», у ній автор визначив ідейно - тематичні напрямки творчості Шевченка. Ця стаття засвідчує широку обізнаність вченого з історії України та культурою, він порівнює та вбачає подібність у соціально - історичних умовах розвитку двох народів. Тому його по праву можна вважати одним з найвизначніших учених свого часу і першим україністом, який своєю багатосторонньою діяльністю та родинними зв'язками поєднався з Україною та залишив помітний слід в історії болгарсько - українських відносин.

Джерела та література

1. Атанасов П. Иван Д. Шишманов и Украйна / П. Атанасов. - София . Славяни , 1958 . № 3. 26 - 31.

2. Москаленко В. А. Українсько - болгарські літературні та наукові зв'язки кінця XIX - XX ст. - Київ : Наукова думка , 1986. - 216 с.
3. Гай-Нижник П. Архівні документи: Українська держава (1918) [Електронний ресурс] - режим доступу: http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1918(05-06).shyshmanov.php
4. Іван Шишманов і український фольклор / А. Якімова // Українознавство. - 2013. № 1. с. 214-216

Катерина Радчук
студентка 3 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
Науковий керівник: к. і. н.,старший викладач Маркевич О. В.

Кароль Шайноха – відомий польський романтик

На межі XVIII-XIX століть відбувся перехід до епохи романтизму. Характерними його рисами були пошук суспільного ідеалу в минулому, намагання «пробудити» широкі народні маси за допомогою барв героїчної історії, простота викладу та цікава манера написання. Цей напрям захопив і молодого Кароля Шайноху.

Аналіз досліджень і публікацій. В історіографічній науці є мало досліджень, присвячених польському романтику Каролю Шайнозі. Короткі біографічні відомості можна знайти енциклопедичних словниках, таких як «Большая Советская Энциклопедия» третього видання, «Советская историческая энциклопедия. В 16 томах.» «Енциклопедія Історії України» за редакцією В. А. Смолія у 10 томі, в 10 томі «Енциклопедії українознавства». У вітчизняній праці «Историография истории южных и западных славян» вказується, що для його праць характерне прагнення прикрасити середню і дрібну шляхту, протиставити її магнатам, розвивати ідею «цивілізаторської місії» Польщі на Сході.

Михайло Грушевський у 8 томі України-Руси при висвітленні подій Хмельниччини згадував працю Шайнохи «*Dwa lata dziejow naszych*».